

[Crisis of individual and collective identity]. *Voprosy Filosofii*, 10, 112-123. Retrieved from www.philosophy.ru/library/vopros/05.html.

11. Filipchuk, H. (2016). *Natsionalna identychnist: kulturno-osvitnii vymir* [National identity: Cultural and educational dimension]. Chernivtsi: Druk Art.
12. Sharov, A. V. (2004). *Vzaimodeistvie kultur i problema identichnosti* [Interaction between cultures and the problem of identity]. In I. I. Ivanova (Ed.), *Obshchechelovecheskoe i natsionalnoe v filosofii: Proceedings of Conference* (pp. 171–176).
13. Smith, A. D. (1991). *National identity*. University of Nevada Press.

Шкільна Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Школьная Ирина Николаевна, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник лаборатории гражданского и нравственного воспитания Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Iryna Shkilna, Senior Research Scientist at the Laboratory of Civic and Moral Education of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, PhD in Education

УДК 373.2.035:316.614:82

Н. А. Шкляр, м. Київ

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті представлено аналітичний огляд науково-методичних праць з проблеми соціалізації дошкільників та використання в цьому процесі творів художньої літератури як засобу формування соціальної обізнаності дітей. З'ясовано, як науковці і практики оцінюють соціально-виховний вплив художнього слова, художньо-мовленнєвої діяльності на соціальний розвиток зростаючої особистості, переорієнтацію цінностей, підтверджують їх роль у формуванні соціального досвіду дітей. Розглянуто підходи до визначення механізмів сприяння особистісному розвитку дошкільнят у сприятливому соціальному контексті, пов'язаному з активізацією в освітньому процесі дитячого співтовариства та збагачення дитячої субкультури.

Ключові слова: дитина дошкільного віку, соціалізація, твори художньої літератури, засіб соціалізації.

Швидкоплинні умови сучасного суспільного життя, непроста соціально-політична та соціально-економічна ситуація загострюють потребу в соціально компетентній, соціально активній та творчій особистості, здатній ефективно функціонувати в сучасних умовах. Тому найголовнішими принципами національної концепції реформування освіти є її демократизація та гуманізація, що передбачає утвердження людини як найвищої соціальної цінності, розкриття її здібностей, можливостей та задоволення різноманітних освітніх потреб. Державна Національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття) розглядає потенціал кожної дитини як найвищу цінність нації. Саме тому основною метою освітнього процесу на всіх етапах становлення особистості є її підготовка як свідомого, активного суб’єкта, здатного вирішувати будь-які проблеми, творити, змінювати, удосконалювати навколишній світ та самого себе. Гуманістична інтерпретація цілей дошкільної освіти полягає у тому, щоб своєчасно забезпечити становлення та повноцінний гармонійний розвиток особистості. У зв’язку з цим створення психолого-педагогічних умов для позитивної соціалізації дитини стає одним із головних напрямів освітнього процесу дошкільних навчальних закладів.

Отже, актуальність нашого дослідження зумовлена нагальною потребою зміни позиції дорослих і дітей в освітньому середовищі дошкільного навчального закладу і сім’ї на основі суб’єкт-суб’єктної взаємодії та гуманізації стосунків; необхідністю визначення механізмів сприяння особистісному розвитку дошкільнят як членів соціуму, що стає можливим за умови врахування специфіки сучасної дитячої субкультури.

Завдання щодо соціалізації зростаючої особистості мають ґрунтовну нормативно-правову основу. Так, воно знайшло своє відображення у Законі про освіту та Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, в яких чітко визначено, що головною метою виховання є “набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення культури міжнародних взаємин, розвиненої духовності”. Про необхідність та важливість соціалізації дитини дошкільного віку наголошено у державному стандарті дошкільної освіти України – БКДО. Зокрема, однією з теоретичних засад реалізації завдань освіт-

ньої лінії “Дитина в соціумі” є положення про те, що взаємодія дитини із соціальною дійсністю задовольняє дві важливі потреби її саморозвитку: потребу в самореалізації (виявлення та ствердження себе серед інших людей) та потребу інтегруватися в цю дійсність, знайти своє місце. Водночас для розв’язання окреслених завдань дорослим необхідно мати чітке й повне уявлення про внутрішній світ дитинства, щоб реально оцінити змістові компоненти дитячої картини світу та визначити найбільш впливові й ефективні засоби її збагачення, починаючи з перших років життя.

Теоретичний базис дослідження проблеми соціалізації становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців різних часів, присвячені вивченню впливу середовища на процес соціалізації людини (Т. Алексєнко, О. Беспалько, Г. Гоббс, Н. Голованова, Дж. Дьюї, І. Зверєва, А. Капська, Дж. Локк, М. Монтессорі, А. Мудрик, М. Новіков, Т. Парсонс, І. Рогальська, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, Г. Тард та ін.).

У психологічних джерелах проблема становлення особистості в період дитинства розглядається у різних аспектах, зокрема: розвиток особистості в онтогенезі та особливості структурування її компонентів (В. Кудрявцев, С. Ладивір, О. Леонтєв, А. Петровський, Т. Піроженко, О. Рейпольська, Д. Фельдштейн); становлення самосвідомості, елементарного образу “Я” як умови формування суб’єктності, як прояву активності особистості на різних етапах онтогенезу (Б. Ананьєв, І. Бех, М. Єлагіна, В. Зеньковський, Є. Ісаєв, О. Кононко, В. Мухіна, С. Новосьолова, В. Слободчиков, Р. Створкіна); специфіка формування у дитини раннього й дошкільного віку позитивного ставлення до світу і себе, характеру його виявів, спрямованості та ступенів розвитку (Н. Аксаріна, Т. Бауер, Л. Божович, А. Валлон, Л. Венгер, З. Гуріна, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, В. Кузьменко, С. Ладивір, Я. Неверович, О. Проскура); роль сім’ї та дошкільного навчального закладу у становленні особистості в ранньому онтогенезі (Н. Авдєєва, О. Кононко, Г. Люблінська, С. Мещерякова, Т. Науменко); морально-ціннісна площина особистості як складова активної позиції (Г. Морєва, Л. Почеревіна, К. Чорна, С. Якобсон); особливості сприймання літературних творів (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Запорожець, Г. Леушина, О. Нікіфорова); діяльність уяви дітей як основи словесної твор-

чості (Л. Венгер, О. Дяченко, М. Поддьяков, С. Рубінштейн, Т. Рібо та ін.); а також педагогічні праці з проблеми розвитку художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку (А. Богуш, Н. Гавриш, А. Гончаренко, Н. Кирста, О. Лещенко, Є. Лукіна, О. Монке, В. Пабат, Ю. Руденко, О. Трифонова, Л. Фесенко).

Соціально-педагогічні дослідження свідчать про зростаючий інтерес дослідників до проблеми ранньої соціалізації дітей (В. Абраменкова, Б. Ананьєв, Т. Андреева, І. Бех, Л. Виготський, І. Зверева, О. Кононко, С. Курінна, І. Макаренко, В. Петровський, С. Рубінштейн та ін.).

На думку багатьох учених (Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Котирло, Г. Леушина, С. Рубінштейн, С. Цейтлін та ін.), перші роки життя – це важливий період для соціального, інтелектуального та особистісного розвитку людини, пов'язаний із закладанням перших уявлень про самого себе, світ навколо, становленням самосвідомості, утворенням стійких форм міжособистісної взаємодії з оточуючими, засвоєнням моральних і соціальних норм.

Вплив соціального середовища на розвиток особистості дитини розкрито у роботах Т. Алішевої, Л. Костіної, М. Крулехт, Л. Нікітіної та ін.; проблема соціального становлення особистості відображена в дослідженнях О. Князевої, С. Козлової, Л. Коломійченко, О. Лазаревої, Л. Моїсєєвої, С. Новосьолової, Р. Стеркіної, Р. Чумічевої та ін.; окремі аспекти питання виховання соціальної компетентності дітей дошкільного віку представлено у працях Н. Белоцерковец, М. Іваненко, Л. Іванова, О. Конєвої, Е. Попової, О. Рейпольської, Л. Свірської, В. Слоти, Х. Спаніяярда та ін.

На основі вивчення наукових підходів до термінологічного аналізу проблеми встановлено, що поняття соціалізація трактується науковцями як процес засвоєння індивідом певної системи знань і цінностей, що допомагають йому функціонувати як повноправному члену суспільства [8, с. 240].

Узагальнене тлумачення цього терміна подано в українському педагогічному енциклопедичному словнику, де *соціалізація* інтерпретується більш конкретно із вказівкою на основні складники цього процесу: залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвиток як цілісної особистості [9].

Спроба систематизувати різні трактування цього поняття дала змогу визначити його найширший смисл: під *соціалізацією* розуміють процес поступового входження людини у світ соціальних зв'язків [7, с. 237]. Водночас, науковці підкреслюють, що соціалізація є могутнім чинником становлення *індивідуальності*, оскільки лише в соціальних зв'язках, у взаємодії людина самовизначається в соціокультурному просторі. Лише в соціальному розвитку, в процесі засвоєння соціокультурної норми забезпечується індивідуалізація розвитку, дитина не втрачає власного “Я”, а, навпаки, зберігає, розвиває та збагачує зміст свого внутрішнього світу. Соціалізація дошкільника детермінує майбутні властивості особистості, що складаються в домінуванні моральних та інтелектуальних інтересів над матеріальними, які позначають в системі мотивів індивідуальну вираженість. Отримуючи від виховного мікросоціуму позитивні культурні зразки, соціально-моральні цінності і пропускаючи їх через свідомість, почуття і переживання, дитина освоює соціальний досвід, соціокультурну норму життя суспільства.

Дослідники в галузі проблем ранньої соціалізації підкреслюють значення дитячої субкультури як, з одного боку, показника, а з іншого – чинника становлення і розвитку дитячого співтовариства, в середовищі якого тільки і може відбуватися успішна соціалізація дитини. Вивченню особливостей дитячої субкультури присвячено праці науковців, які вбачають в ній джерело розвитку світу дитинства (В. Абраменкова, Л. Варяниця, Н. Іванова, І. Кон, В. Кудрявцев, М. Осоріна, Д. Фельдштейн). Так, Н. Іванова зазначає, що дитяча субкультура являє собою особливу систему наявних у дитячому середовищі уявлень про світ та життєві моральні цінності [5, с. 27]. Це своєрідна культура в культурі, що існує за специфічними та самобутніми законами, тобто все, що зроблено для дітей та самими дітьми. У більш вузькому значенні дитяча субкультура – це цінності, способи діяльності та форми спілкування дітей (Л. Варяниця, Н. Головіна). Завдяки дитячій субкультурі дитина знаходить свою сутність, створює свій світ, що відрізняється від світу дорослих. Носієм дитячої субкультури є дитяче співтовариство, яке соціалізується під її впливом та в її просторі, а з іншого боку, змінює, збагачує дитячу

субкультуру на кожному історичному етапі (Л. Варяниця, Р. Пріма, І. Рогальська та ін.).

Одним із компонентів дитячої субкультури є система світобачення, що поєднує в собі сукупність уявлень, смислових відношень, охоплює основні сторони взаємодії дитини зі світом та відбивається в різних видах та формах дитячої діяльності, передусім у мовленні: діалогах, іграх, запитаннях, дитячому філософствуванні, словотворчості. Як доводять дослідження психологів, лінгводидактиків, дошкільний вік характеризується значними здобутками та новоутвореннями в оволодінні мовленням й у психічному розвитку дитини загалом (Н. Астахова, А. Богуш, Л. Виготський, Н. Гавриш, Л. Калмикова, К. Крутій, С. Ладивір, Т. Піроженко, О. Ушакова та інші). Численні дослідження свідчать, що мовлення стає засобом спілкування та мислення дитини, розвивається його звукова сторона, діти починають опановувати синонімічні та антонімічні відношення, піднімаються до рівня усвідомлення не тільки прямого, а й переносного значення слів та словосполучень (Л. Березовська, Н. Гавриш, Г. Лаврентьева, В. Харченко та ін.). У цьому віці дитина засвоює всі граматичні форми мови, здатна контролювати правильність не тільки чужого, а й власного мовлення (А. Арушанова, А. Богуш, К. Крутій, Г. Ніколайчук). Здійснюється перехід до контекстного мовлення, з'являються розгорнуті повідомлення-монологи, творчі розповіді. Отже, дитина стає здатною адекватно сприймати та передавати іншим не тільки нові знання, але й свої роздуми, переживання, почуття (Л. Калмикова, Н. Харченко, Л. Порядченко, Т. Постоян та ін.). Усе це забезпечує соціалізуючий ефект численних засобів і способів педагогічного впливу на дітей. Характеризуючи їх, науковці наголошують на необхідності переоцінки механізмів, що утвердилися в системі виховання, і запровадження нових підходів до застосування тих засобів, що пройшли випробування століттями, були притаманні кожному народові і добре сприймаються дошкільниками (зокрема, творів художньої літератури).

Наукова позиція щодо ролі художнього слова у вихованні дітей залишається незмінною (О. Аматьєва, А. Богуш, О. Бочкарьова, Н. Гавриш, Р. Жуковська, О. Монке, Ю. Руденко, Є. Тихеева та ін.), з огляду на його значення для розвитку мовлення, образності мислення та уяви дошкільників, формуванню

у них оцінно-етичних суджень, засвоєння соціокультурної норми. Художня література була й лишається одним із важливих засобів виховання особистості у дошкільному дитинстві. Маленькі діти люблять слухати казки, читати книжки, запам'ятовувати вірші – і це природно, оскільки художня література – скарбниця культури, постачальник реальних знань та сильних вражень. Класична й сучасна, вітчизняна та зарубіжна, різна за жанрами, ілюстрована – вона важливий чинник розвитку дитячої субкультури, її уособлення і натхнення дитячого співтовариства. Науковцями доведено, що сприймання творів художньої літератури є активним процесом, тісно пов'язаним з мисленням, під час якого дитина навчається порівнювати, аналізувати, узагальнювати, тобто виконувати перцептивні і мисленнєві дії. Художнє слово надає дитині зразків діяння в різних соціальних ситуаціях, спонукає до власної активності, стимулює творчість.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень засвідчив увагу вчених до психологічних механізмів забезпечення впливовості художніх творів (А. Виноградова, Л. Гурович, О. Кисельова, Є. Лукіна С. Славіна, Л. Фесенко, О. Ушакова), зокрема інтересу до тематики творів. Досліджуючи особливості сприймання художніх творів як складного розумово-емоційного процесу (А. Богуш, Л. Виготський, Н. Гавриш, О. Запорожець, Н. Карпинська, Л. Славіна, С. Чемортан); розуміння дітьми засобів художньої літературної творчості (З. Гриценко, Н. Добриніна, Т. Маркова, Ю. Руденко), науковці доходять висновку щодо впливу зорових образів та ілюстрацій на оптимізацію сприйняття літератури (О. Білан, Л. Липкіна, Г. Репіна); виявлення залежності сприймання дошкільниками художніх творів від мотивів поведінки літературних героїв (Л. Гурович, О. Монке, Я. Циванюк); емоційного ставлення дошкільників до персонажів художнього твору (Є. Алексеєнкова, В. Андреева). Учені доводять, що глибоке розуміння дітьми подій і вчинків літературних героїв активізує загалом пізнання людиною соціального простору, оволодіння вміннями міжособистісного спілкування, набуття моральних якостей (В. Абраменкова, В. Зінченко, Л. Коломійченко, В. Мухіна, Д. Фельдштейн та ін.).

Соціалізуючий вплив літературних і фольклорних творів науковці пояснюють тим, що фольклорна традиція, яка

увібрала в себе соціальний і інтелектуальний досвід багатьох дитячих поколінь, надає дошкільникові готові способи розв'язання життєвих проблем у дитячому співтоваристві. Дії казкових персонажів, способи вирішення конфліктів, види мовленнєвих висловлювань дитина наслідує й переносить на власне життя. Особливе значення це має на ранніх етапах соціалізації – сприймання казки, у яку вірить дитина, емоційне відчуття поетичного тексту, словесної гри не залишає її байдужою, впливає на духовний, моральний розвиток. Отже, вчені сходяться у визнанні величезного значення, яке має народна мудрість як джерело соціального досвіду, національної традиції, загальнолюдських цінностей для виховання маленької дитини [2].

Наголошуючи на тому, що художня література та усна народна творчість супроводжують людину з перших років життя і мають неперевершене виховне, пізнавальне, естетичне значення для становлення та розвитку особистості дитини, науковці і практики з прикрістю визнають, що останнім часом книга в житті дошкільника, на жаль, не витримує конкуренції з комп'ютерними іграми та мультиплікаційними фільмами (Н. Гавриш, В. Кудрявцев, Л. Стрелкова та ін.).

Дослідження соціалізуючого впливу художнього слова на дітей дошкільного віку дало науковцям змогу визначити можливість старших дошкільників щодо сприймання та осмислення літературних творів, котрі забезпечують впливовість літературних і фольклорних джерел: здатність відновлювати ланцюг подій, встановлювати змістові зв'язки усередині одного твору та між різними творами; намагання інтерпретувати, змінити літературну ситуацію таким чином, щоб вона була схожа на казкову, а не на власний повсякденний досвід; поява здатності співчувати літературним героям; розуміння мотивів поведінки персонажів, намагання пояснити їх наміри та вчинки (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик, О. Ушакова).

Вивчення позиції учених щодо визначення педагогічних умов формування соціалізації дошкільників засобами художньої літератури дало змогу схарактеризувати їх як сукупність обставин і явищ педагогічного процесу, що уможливорює оптимізацію та ефективність виховання дітей дошкільного віку, зокрема формування інтересу дошкільників до змісту художнього твору. Відповідно до закономірностей психічного

розвитку дітей старшого дошкільного віку, такими педагогічними умовами визначено: диференціацію змісту художніх творів відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей; створення системи соціалізуючої взаємодії дітей та дорослих під час ознайомлення зі змістом художніх творів; спонукання дітей до відтворення соціокультурної норми, засвоєної з художнього тексту, у власному досвіді в різних видах діяльності [6].

Цілком погоджуємось із думкою Н. Гавриш, яка стверджує, що застосування єдиної методики ознайомлення з літературними творами (без урахування жанрових особливостей текстів, їх змістової, ідейної спрямованості, націленості дітей на ті чи інші аспекти їх діяльнісної взаємодії) не дає можливості повноцінно здійснювати літературознавчу пропедевтику, літературний розвиток дітей, а також розв'язувати різноманітні завдання інтелектуального, мовленнєвого, особистісного розвитку, формування соціальної обізнаності дошкільників тощо. Зокрема, для посилення соціалізуючого ефекту літературного твору потрібна особлива організація освітнього процесу, що дає змогу дітям усвідомити певне соціальне моральне правило, соціальний закон, сутність якого відбито в літературному тексті [1, с. 185-186].

Так, ознайомлюючи дітей з художньою літературою, вихователь має підвести їх до елементарного аналізу літературно-художньої структури твору: навчити розуміти основний його зміст, повідомити про жанрові, композиційні, мовленнєві особливості різних творів. Здобуті літературні знання дошкільнята можуть використовувати під час складання власних розповідей, казок, оповідок. Важливого значення науковці надають творчій руховій, мовленнєвій діяльнісній активності дитини в процесі сприймання та проживання художнього твору, що забезпечує збагачення її емоційно-чуттєвого і когнітивного досвіду (Х. Барна, Н. Гавриш, І. Кіндрат, Т. Маркотенко).

Вивчення практичного досвіду дошкільних навчальних закладів доводить, що в планах роботи ДНЗ передбачено *організовані форми літературної підготовки дітей*, тобто заняття (їх вид, зміст, методи роботи в кожній віковій групі залежать від можливостей дітей) та *ініціативні форми* застосування дітьми літературних творів, звернення до художнього слова. Крім того, для кожного періоду дошкільного дитинства

характерна специфічна за метою, завданнями, змістом цілеспрямована робота з виховання читацької культури дітей, формування художньо-естетичного сприймання та любові до літератури, що знаходить відображення в численних методичних матеріалах, розробках і рекомендаціях. На спеціальних заняттях дитина має дізнатися про соціокультурну норму, правила суспільного проживання, взаємодії людей, норми соціальної моралі, і не лише дізнатися, а й під час практичної діяльності засвоїти їх у взаємодії з ровесниками і дорослими.

Особливого значення для набуття соціальних навичок набуває ініціативна самостійна художня діяльність на основі літературних текстів у старшому дошкільному віці: діти нерідко об'єднуються з друзями, однолітками для спільної дії – розглядання книжок, ілюстрацій; декламування віршів, загадування загадок; розповідання знайомої казки з елементами обігрування, складання казки, розповіді за мотивами відомого твору; мовленнєвих ігор – придумування лічилок, мирилок, закличок, римовок; інсценування улюблених віршів, казок [3, с. 15-19].

Зауважимо, що процесу соціалізації дошкільників засобами художньої літератури також сприяє ігрова діяльність, у дошкільному віці все більше часу займають не тільки сюжетно-рольові, а й театралізовані, дидактичні ігри та ігри за правилами (Л. Артемова, О. Стаєнна, Т. Піроженко, М. Шуть). Так, автори відзначають, що, беручи участь у театралізованих діях, дошкільник ініціативно, творчо, самостійно діє, що позначається на його практичних діях, мисленні, почуттях, спілкуванні з оточенням, ставленні до самого себе. Театралізована діяльність, яка цілком відповідає віковим психологічним особливостям дошкільників, потребі у рольових іграх, може виконуватися за допомогою музичних казок або вистав за мотивами віршованих творів.

Із задоволенням і цікавістю дошкільники залучаються до різних видів театралізованих ігор: як режисерських, так і ігор-драматизацій. Театральні-ігрове дійство об'єднує велику кількість дітей. Вони режисери і артисти, костюмери та гримери, вони ж і глядачі. На добрих вчинках дитина виховується, вчиться аналізувати власну поведінку, розуміти своїх одноліт-

ків, дорослих. Дошкільники відчувають особливе задоволення від результату своєї діяльності.

Практики доводять, що за результатами спостережень, ігри-драматизації, на відміну від більш раних ігор, не відображають узагальнених дій описаного героя, однак відтворюють типове для нього. І в тому виявляється їх соціалізуючий ефект. Старші дошкільники вже досить творчо підходять до виконання, програвання своєї ролі, і цим збагачують свій соціальний досвід.

Отже, проблема соціалізації особистості на етапі дошкільного дитинства протягом останніх десятиріч перебуває в центрі уваги науковців. Створено розгалужену мережу досліджень, що виявляють міцний зв'язок соціальної педагогіки з психологією, соціологією, культурологією. Теоретичні засади питання представлено в теоріях соціального виховання дітей і молоді, теоретичних положеннях виховних концепцій, принципах організації освітнього процесу в освітніх закладах різних рівнів, принципах виховної роботи. Підтверджено величезну соціалізуючу роль художнього слова як засобу формування у дітей, починаючи з дошкільного віку, уявлень про соціокультурну норму, соціальних знань як важливого складника первинного соціального досвіду. Науковцями доведено цінність художньо-мовленнєвої діяльності, яка, за умов її реалізації у груповому форматі, виступає могутнім чинником збагачення дитячої субкультури сучасних дошкільнят.

Література

1. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / [Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр] ; за заг. ред. Н. Гавриш. – Х. : Мадрид, 2015. – С. 185-186.
2. Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці : монографія. – Донецьк : ТОВ “Лебідь”, 2001. – 218 с.
3. Гавриш Н. В. Художньому слову – гідне місце в освітньому процесі / Н. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2006. – № 3. – С. 15-19.

4. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : [монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін.]; наук. ред. А. М. Богуш; за заг. ред. Н. В. Гавриш. – Луганськ, 2006. – 368 с.
5. Иванова Н. В. Особенности и значение детской субкультуры // Педагогіка, 2005. – № 7.
6. Просенюк А. І. Виховання інтересу до змісту художнього твору в дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Дошкільна педагогіка” / А. І. Просенюк / ДЗ “Південноукр. Нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2011. – 20 с.
7. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – С. 237.
8. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К. : “ЕксОб”, 2004. – С. 240.
9. Український педагогічний енциклопедичний словник. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.

Н. А. Шкляр

Проблема социализации дошкольников средствами художественной литературы в современном научном дискурсе

Институт проблем воспитания Национальной академии
педагогических наук Украины
(9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье представлен аналитический обзор научно-методических работ по проблеме социализации детей дошкольного возраста и использования в этом процессе произведений художественной литературы как средства формирования социальной осведомленности детей. Выяснено, как ученые и практики оценивают социально-воспитательное воздействие художественного слова, художественно-речевой деятельности на социальное развитие личности, переориентацию ценностей, подтверждающие их роль в формировании социального опыта детей. Рассмотрены подходы к определению механизмов содействия личностному развитию дошкольников в благоприятном социальном контексте, связанном с активизацией в образовательном процессе детского сообщества и обогащения детской субкультуры.

Ключевые слова: *ребенок дошкольного возраста, социализация, произведения художественной литературы, средство социализации.*

N. A. Shkliar

The Problem of Socialization of Preschool Children by Means of Works of Fiction in Modern Scientific Discourse

Institute of Problems on Education of the National Academy
of Educational Sciences of Ukraine
(9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article deals with the analytical review of scientific and methodical works on the problem of socialization of children of preschool age. In particular, the author presents how to use the works of fiction as a means of developing children's social awareness. Scientists and practitioners highlight the great social and educational influence of fiction literature and artistic speech activity on the social development of students, reorientation of their values. In addition, their role in forming children's social experience is underlined. The author examines approaches to determining the mechanisms that provide personal development for preschool children in the favorable social context related to activation in the educational process of children's community as well as enriching the children's subculture.

Keywords: *child of preschool age, socialization, works of fiction, means of socialization.*

References

1. Havrysh, N. V. (Ed.). (2015). Vykhovuiemo bazovi yakosti osobystosti starshoho doshkilnyka v umovakh DNZ [Develop the basic qualities of the person of a senior preschool child in the conditions of kindergarten]. Kharkiv: Madryd.
2. Havrysh, N. V. (2001). Rozvytok movlennievoi tvorchosti v doshkilnomu vitsi [Development of speech creativity in preschool age]. Donetsk: TOV "Lebid".
3. Havrysh, N. V. (2006). Khudozhnomu slovu – hidne mistse v osvithnomu protsesi [Artistic word – a worthy place in the educational process]. Doshkilne Vykhovannia, 3, 15-19.
4. Havrysh, N. V. (Ed.). (2006). Dity i sotsium: Osoblyvosti sotsializatsii ditei doshkilnogo ta molodshoho shkilnogo viku [Children and society: Features of socialization of preschoolers and primary schoolchildren]. Luhansk: Alma-mater.
5. Ivanova, N. V. (2005). Osobennosti i znachenie detskoï subkultury [Features and significance of the child's subculture]. Pedagogika, 7.
6. Proseniuk, A. I. (2011). Vykhovannia interesu do zmistu khudozhnogo tvoriv v ditei starshoho doshkilnogo viku [Education of interest in the content of artistic work of senior preschoolers] (Dissertation Abstract, Odesa).

7. Zvierieva, I. D. (Ed.). (2008). Sotsialna pedahohika: mala entsyklopediia [Social pedagogy: Small encyclopedia]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.
8. Radul, V. V. (Ed.). (2004). Sotsiolooho-pedahohichnyi slovnyk [Sociological and pedagogical dictionary]. Kyiv: "EksOb".
9. Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical encyclopedic dictionary]. (2011). (2nd ed.). Rivne: Volynski oberehy.

Шкляр Наталія Анатоліївна, науковий співробітник лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Шкляр Наталия Анатольевна, научный сотрудник лаборатории дошкольного образования и воспитания Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Nataliia Shkliar, Research Scientist at the Laboratory of Preschool Education of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine